

Nr 181.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om skyldighet för civildörfvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten; given Stockholms slott den 21 mars 1952.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om skyldighet för civildörfvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten.

GUSTAF ADOLF.

Gunnar Hedlund.

Sammanfattning.

I propositionen föreslås lagstiftning av innebörd att civildörfvarspliktiga skola vara skyldiga att under krig fullgöra viss tjänstgöring vid krigsmakten, som icke är förenad med egentliga stridsuppgifter. Under beredskapstillstånd skall Konungen äga förordna att enahanda skyldighet skall föreligga. Beslut därom skall dock underställas riksdagen.

Förslag

till

Lag**om skyldighet för civilförvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Är riket i krig, skola civilförvarslagens bestämmelser om skyldighet att fullgöra tjänstgöring i civilförsvaret (civilförvarsplikt) i den utsträckning Konungen bestämmer äga motsvarande tillämpning beträffande tjänstgöring vid krigsmakten i luftbevaknings-, signal-, sjukvårds-, handräcknings- eller expeditionstjänst eller annan därmed jämförlig tjänst, som icke är förenad med egentliga stridsuppgifter.

2 §.

Under beredskapstillstånd äger Konungen förordna, att sådan skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten, som avses i 1 §, skall föreligga för civilförvarspliktig. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Varder förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall det samma vara förfallet.

3 §.

Konungen meddelar närmare bestämmelser om tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22
februari 1952.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och socialdepartementen samt t. f. chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Lindell, anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Hedlund, *fråga om lagstiftning angående skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten* samt anför.

Bland de författningar i anslutning till civilförsvarslagen, som tillkommo 1944, märkes lagen den 15 juli 1944 (nr 537) om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret. Denna lag gällde till den 30 juni 1949. Dessförinnan hade emellertid civilförsvarsstyrelsen i skrivelse den 2 november 1948 begärt att frågan om fortsatt giltighet av lagen skulle upptagas till prövning och jämväl ifrågasatt viss jämkning av sakinnehållet. Över skrivelsen hördes ett antal myndigheter men något förslag förelades icke riksdagen, varför lagen upphörde att gälla. På grund av det förändrade utrikespolitiska läget togs emellertid frågan under 1951 åter upp till behandling inom inrikesdepartementet. På grundval av den äldre lagen utarbetades inom departementet en promemoria, som utmynnar i ett utkast till lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten. Enligt utkastet skall civilförsvarspliktig under krig vara skyldig fullgöra sådan tjänstgöring vid krigsmakten som Konungen bestämmer. Motsvarande skyldighet skall efter Konungens särskilda förordnande föreligga jämväl under beredskapstillstånd. Lagen föreslås icke skola bli tidsbegränsad.

Över promemorian ha yttranden inhämtats från överbefälhavaren, arbetsmarknadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Värmlands, Örebro, Västernorrlands och Norrbottens län samt Centralkommittén Folk och Försvar, som hört anslutna organisationer.

Samtliga remissinstanser utom civilförsvarsstyrelsen ha i huvudsakliga delar tillstyrkt förslaget. Civilförsvarsstyrelsen hävdar att de intressen, som avses skola främjas genom den föreslagna lagstiftningen, i stället böra tillgodoses genom tjänsteplikt.

Jag anhåller nu att få taga upp lagstiftningsfrågan till närmare behandling, varvid jag till en början ämnar klarlägga civilförsvarspliktens allmänna innebörd för att sedan övergå till det speciella spörsmålet om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra vid krigsmakten.

Civilförsvarspliktens innebörd.

Jämlikt 11 § civilförsvarslagen innebär civilförsvarsplikten att varje i riket bosatt svensk medborgare fr. o. m. det år, då han fyller 16 år, t. o. m. det år, varunder han uppnår 65 års ålder, är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring i civilförsvaret som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medgiva. Civilförsvarsplikten innefattar enligt 12 § främst skyldighet att under tid, då civilförsvarsberedskap råder, tjänstgöra inom civilförsvaret i den omfattning som är nödig med hänsyn till pågående eller befarad fientlig verksamhet och till behovet av utbildning och övning i civilförsvartjänst. Den innebär emellertid även skyldighet att under annan tid delta i utbildning och övning. Tjänstgöringsskyldigheten är dock då begränsad till 30 timmar årligen eller i speciella fall 60 timmar årligen. Har någon inskrivits i civilförsvaret för tjänstgöring i befälsbefattning, är han därjämte skyldig medverka vid förberedelsearbete inom civilförsvaret i den omfattning som provas nödig.

Dessa regler ha gällt oförändrade sedan civilförsvarslagens tillkomst 1944.

1944 års lagstiftning om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret.

Förslag om en lagfäst skyldighet för andra än värnpliktiga att tjänstgöra vid krigsmakten framfördes redan av 1941 års hemortsförsvarsakkunniga i deras betänkande med förslag till lag om folkskyddsväsendet (folkskyddslag) m. m. (SOU 1943: 27). De sakkunniga föreslogo införande av folkskyddsplikt för tillgodoseende av bl. a. luftskyddets behov. Genom en särskild lag om utvidgad tillämpning av folkskyddsplikt skulle, i den mån Konungen med riksdagens samtycke förordnade därom, folkskyddspliktig vara skyldig att tjänstgöra inom armén, marinen eller flygvapnet. Vapentjänst skulle dock icke inbegripas. De sakkunniga framhöllo bl. a. att det skulle bli av stort värde för såväl försvarsmakten som arbetsmarknaden om icke krigstjänstskyldig personal sålunda kunde utnyttjas. Därigenom skulle krigstjänstskyldiga kunna frigöras t. ex. för vapentjänst eller, vad särskilt anginge icke vapenföra värnpliktiga, för viktiga civila arbetsuppgifter, vartill vederbörande icke krigstjänstskyldiga ej eller endast mindre väl lämpade sig. De sakkunniga anförde vidare.

För jordbrukets och skogsbrukets del lär visst arbetskraftstillskott utöver vad nyss sagts vara att räkna med, därest i vidgad omfattning personal funnes disponibel för luftbevakningstjänst. Luftbevakningsstationerna äro

nämligen i ett stort antal fall så belägna, att man är hänvisad till att för tjänsten därstädes, om ej andra krafter komma till anlitande för ändamålet, söka på frivillighetens väg binda särskilt jordbruksfolk och skogsavverkare. Ur allmän synpunkt är det emellertid självfallet ett starkt önskemål att nämnda kategorier i görligaste mån reserverades för sina egentliga sysslor. Bidragande härtill skulle vara, om andra personer, t. ex. yngre kvinnor från städer och samhällen, toges i anspråk för luftbevakning i högre grad än hittills. Det må anmärkas, att kvinnorna i allmänhet visat sig mycket lämpliga för luftbevakning och att behovet av personal härför är jämförelsevis stort och svårtillgodosett.

Förslaget om en utvidgad tillämpning av folkskyddsplikt berördes i förhållandevis få av de yttranden, som avgåvos över hemortsförsvars-sakkunnigas betänkande, men tillstyrktes i allmänhet i dessa.

Emellertid utsattes vid remissbehandlingen hemortsförsvars-sakkunnigas förslag i övrigt för kritik och med anledning härav tillkallades en ny kommitté, 1943 års *civilförvarsutredning*, som år 1944 avgav betänkande med förslag till civilförvars-lag m. m. (SOU 1944:5). Denna utredning föreslog — förutom bestämmelser om civilförvarsplikt av i stort sett samma innehåll som de nu gällande — en lag om utvidgad tillämpning av civilförvarsplikt, i huvudsak överensstämmande med hemortsförsvars-sakkunnigas förslag till motsvarande lag. Dock fanns i utredningens förslag icke upptagen den i de sakkunnigas förslag intagna bestämmelsen att förordnande enligt lagen icke må avse tjänstgöring med vapentjänst. Utredningen anförde härom.

Utredningen förutsätter för sin del, att lagen icke skall tillämpas för egentlig vapentjänst. Detta ligger enligt utredningens mening i sakens natur. Å andra sidan synes det rimligt, att exempelvis luftbevakningspersonal på sätt som nu sker utrustas med eldhandvapen till försvar mot enstaka fiender eller mindre fiendeavdelningar samt att personalen erhåller viss utbildning i vapnets handhavande. Den omständigheten att vederbörande beväpnas på detta sätt bör icke utgöra hinder för lagens tillämpning. Till undvikande av missförstånd på denna punkt har utredningen ansett lämpligast, att något särskilt förbud mot personalens uttagande till vapentjänst icke intages i lagtexten.

I remissyttrandena rönnte ifrågavarande förslag icke kritik.

I proposition nr 268 till 1944 års lagtima riksdag anförde *föredragande statsrådet* i nu ifrågavarande avseende.

Det är otvivelaktigt att till vissa uppgifter inom krigsmakten, främst luftbevakning, med fördel kan användas icke värnpliktig personal, såsom ungdom och kvinnor. I vissa situationer, främst i tider av knapphet på arbetskraft, har det visat sig önskvärt att kunna tvångsvis uttaga icke värnpliktig personal till dylika uppgifter, bland annat för att därigenom frigöra i militärtjänst inkallad arbetskraft av betydelse för produktionen. Möjlighet härtill har hittills icke förelegat, eftersom lagen om tjänsteplikt knappast går att tillämpa i sådant fall. Då den föreslagna särskilda lagen torde kunna utgöra ett smidigt instrument för nu angivna syften, anser jag mig böra tillstyrka densamma.

Det bör framhållas, att lagen om utvidgad tillämpning av civilförsvarsplikt enligt civilförvarsutredningens förslag icke anger någon begränsning i fråga om arten av den tjänstgöring inom krigsmakten, som skall kunna komma i fråga. I motiveringen anger dock utredningen, att den förutsätter, att lagen icke skall tillämpas för egentlig vapentjänst.

I andra särskilda utskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 5 förklarade sig utskottet icke ha något att erinra mot detta lagförslag. I anledning av föredragande statsrådets uttalande att lagen icke angåve någon begränsning i fråga om arten av den tjänstgöring inom krigsmakten, som skulle kunna ifrågakomma, förklarade sig utskottet förutsätta att i förordnande, som kunde komma att framläggas för riksdagen, uttryckligen angäves vilka kategorier av tjänstgöring som förordnandet avsåg.

Den lag om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret, som därefter utfärdades den 15 juli 1944, innehöll endast två paragrafer. Enligt 1 § första stycket ägde Konungen med riksdagens samtycke förordna, att civilförsvarslagens bestämmelser om civilförsvarsplikt skulle äga motsvarande tillämpning beträffande viss i förordnandet angiven tjänstgöring vid krigsmakten. I andra stycket av samma paragraf stadgades, att vid krig eller krigsfara, vari riket befunne sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden Konungen ägde, när riksdagen ej vore samlad, meddela förordnande som nyss nämnts utan riksdagens samtycke. Så fick dock ej ske med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skulle sammanträda inom en månad. Om meddelat förordnande ej gillades av nästföljande riksdag inom en månad från riksdagens början, skulle förordnandet upphöra att löpa till efterrättelse efter utgången av nämnda tid.

Enligt 2 § ägde Konungen meddela närmare bestämmelser om lagens tillämpning.

Förordnande som avsågs i lagen utfärdades aldrig; ej heller meddelades bestämmelser om lagens tillämpning.

Hemställan om fortsatt giltighet av 1944 års lag jänte yttranden däröver.

I skrivelse den 2 november 1948 underställde *civilförsvarsstyrelsen* Kungl. Maj:t frågan om fortsatt giltighet av lagen om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret. Enligt styrelsens mening bestodo alltjämt de motiv, som framfördes vid lagens antagande. Det vore otvivelaktigt av stort värde för såväl försvarsmakten som arbetsmarknaden att icke krigstjänstskyldig personal i erforderlig utsträckning användes för uppgifter, som icke avse vapentjänst. Civilförsvarsstyrelsen anförde vidare.

De uppgifter, som inom krigsmakten skola kunna fullgöras av civilförsvarspliktiga, böra dock begränsas. Hinder möter ej ur civilförsvarets syn-

punkt att luftbevakningsstationer bemannas med civilförsvarspliktiga. Rapporter från sådana stationer äro av betydelse även för civilförsvarets verksamhet. Ianspråktagande av personal för sådant ändamål tjänar sålunda tillika civilförsvarets egna intressen. Mera tveksamt finner styrelsen det vara att använda civilförsvarspliktig personal för tjänstgöring inom krigsmakten å befattningar, till vilka finnes motsvarighet inom civilförsvaret, utan att direkta civilförsvarsintressen därigenom tillgodoses. Betydande svårigheter råda för rekrytering av personal till det allmänna civilförsvaret. Därest jämväl personal för krigsmaktens behov skall rekryteras från samma personalkategorier, befarar styrelsen, att civilförsvaret härigenom kan komma att lida men. Styrelsen vill dock självfallet icke motsätta sig, att civilförsvarspliktig personal tillfälligt — då verksamheten inom civilförsvaret enligt civilförsvarsmyndighetens bedömande det tillåter — inom krigsmakten fullgör uppgifter, varom här är fråga.

Civilförsvarsstyrelsen sammanfattade sin ståndpunkt så, att behov av fortsatt giltighet av lagen förelåg, att lagens tillämpningsområde borde angivas omfatta luftbevakning och sådan tillfällig tjänstgöring i fråga om uppgifter av civil natur som expeditionstjänst, handräckningstjänst, signal-tjänst, sjukvårdstjänst och viss yrkestjänst samt att lagen ej vidare borde vara tidsbegränsad.

Avslutningsvis framhöll civilförsvarsstyrelsen att man i detta sammanhang också borde beakta den rättsliga ställning, som skulle tillkomma civilförsvarspliktig under tjänstgöring vid krigsmakten.

Över civilförsvarsstyrelsens framställning avgåvos efter remiss yttranden av överbefälhavaren, arbetsmarknadsstyrelsen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Malmöhus och Gävleborgs län.

Förslaget att giva ifrågavarande lag fortsatt, icke tidsbegränsad giltighet tillstyrktes därvid allmänt. Däremot ställde sig flertalet remissmyndigheter avvisande till den föreslagna begränsningen av lagens tillämpningsområde. I denna del anslöto sig endast länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt delvis länsstyrelsen i Malmöhus län till civilförsvarsstyrelsens ståndpunkt.

I fråga om behovet av en fortsatt lagstiftning på detta område anförde länsstyrelsen i Malmöhus län.

Krigsmaktens behov av personal för andra än rent militära uppgifter har i olika sammanhang varit föremål för diskussion. Ur såväl samhällelig som militär synpunkt är det uppenbarligen i hög grad önskvärt, att värnpliktiga såvitt möjligt frigöras från sådana uppgifter inom krigsmakten, som utan olägenhet kunna fullgöras av icke krigstjänstskyldig personal. Erfarenheten visar emellertid, att behovet av personal för dylika uppgifter icke kan tillgodoses enbart på frivillig väg, varför en för såväl krigs- som fredsförhållanden avpassad lagstiftning rörande skyldighet för icke krigstjänstpliktiga att fullgöra viss tjänstgöring vid krigsmakten och härför undergå erforderlig utbildning måste anses påkallad. Det synes naturligt och lämpligt att konstruera denna skyldighet som en utvidgad civilförsvarsplikt. I likhet med civilförsvarsstyrelsen får länsstyrelsen sålunda för-

orda, att bestämmelser om utvidgad civildövsvarsplikt även i fortsättningen skola gälla.

Beträffande lagens tillämpningsområde förklarade sig *överbefälhavaren* icke kunna dela civildövsvarsstyrelsens åsikt att lagens omfattning borde inskränkas samt anförde härom.

Styrelsen återger i sin hemställan vissa motiv som anfördes vid lagens antagande, bl. a. att krigstjänstskyldiga kunna frigöras för vapentjänst eller för viktiga civila arbetsuppgifter, vartill vederbörande icke krigstjänstskyldiga ej eller endast mindre väl lämpa sig. Lagens värde härvidlag ur såväl försvars- som arbetsmarknadssynpunkt skulle emellertid i avsevärd grad minskas om, såsom av civildövsvarsstyrelsen föreslås, civildövsvarspliktig personal kunde disponeras vid krigsmakten endast för tillfällig tjänstgöring och då verksamheten inom civildövsverket det tillåter. Civildövsvarsstyrelsens farhågor i fråga om konkurrens om personal torde vara obefogade, enär för krigsmaktens räkning — utöver för luftbevakning — i stort sett icke torde komma att med civildövsvarsplikt utnyttjas annan personal än den, som är anställd vid krigsmakten i fredstid.

Ett bifall till civildövsvarsstyrelsens förslag om inskränkning av lagens omfattning skulle enligt överbefälhavarens mening nödvändiggöra att värnpliktig krigstjänstduglig personal i större utsträckning än förut komme att utnyttjas för att utföra sysslor av civil natur inom krigsmakten.

Arbetsmarknadsstyrelsen fann det ur arbetsmarknadssynpunkt vara av stor vikt, att vid beredskaps- och krigstillstånd i militärtjänst inkallad värnpliktig arbetskraft av betydelse för produktionen kunde bytas ut mot för denna mindre betydelsefull icke värnpliktig arbetskraft i sysslor vid krigsmakten av mera civil natur. Arbetsmarknadsstyrelsen kunde därför icke dela civildövsvarsstyrelsens åsikt att ett dylikt utbyte av värnpliktig personal endast skulle avse tillfällig tjänstgöring vid krigsmakten under tid, då verksamheten inom civildövsverket tillät det. Arbetsmarknadsstyrelsen avstyrkte förslaget om inskränkning i lagens omfattning.

Överståthållarämbetet ansåg icke erforderligt att lagen ändrades och framhöll att de av civildövsvarsstyrelsen framförda önskemålen om viss begränsning i lagens tillämpningsområde torde kunna tillgodoses genom att Kungl. Maj:t beaktade den, då förordnande meddelades enligt 1 § i lagen.

Samma ståndpunkt intogs av *länsstyrelserna i Stockholms och Gävleborgs län*.

Länsstyrelsen i Kronobergs län hänvisade till kungörelsen den 14 september 1944 (nr 648) om personalprövningsnämnder och fann för det dåvarande fog saknas för att biträda civildövsvarsstyrelsens förslag till inskränkning av lagens tillämpningsområde, då detta kunde ske enklare genom centralt utfärdade anvisningar.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län intog såsom nämnts en annan ståndpunkt till frågan om lagens tillämpningsområde än övriga remissmyndigheter och uttalade att av civildövsvarsstyrelsen föreslagen begränsning beträffande lagens tillämpningsområde borde beaktas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anförde.

Vad angår frågan om vilka slag av uppgifter inom krigsmakten som skola kunna fullgöras av civilförsvarspliktiga delar länsstyrelsen civilförsvarsstyrelsens uppfattning, att i civilförsvarets intresse en viss begränsning härutinnan bör stadgas. Redan nödvändigheten av att tillgodose såväl den egentliga arbetsmarknadens behov av arbetskraft som civilförsvarets rekryteringsbehov innebär visserligen i och för sig en inskränkning i möjligheten att ställa icke krigstjänstskyldig personal till krigsmaktens förfogande. En ytterligare begränsning torde emellertid i civilförsvarets intresse vara erforderlig med hänsyn till de speciella rekryteringssvårigheter, som där föreligga. På vad sätt denna begränsning bör genomföras kan givetvis vara föremål för delade meningar. Civilförsvarsstyrelsen har för sin del förordnat, att civilförsvarspliktiga i första hand endast böra tagas i anspråk för sådan verksamhet vid krigsmakten, som är ägnad att tillgodose även civilförsvarets intresse, särskilt då luftbevakningstjänst. Länsstyrelsen vill för sin del biträda denna mening. Det torde emellertid böra ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med utfärdande av förordnande om tillämpning av bestämmelserna om utvidgad civilförsvarsplikt eller genom särskilda tillämpningsföreskrifter närmare reglera nu ifrågavarande spörsmål. I själva lagtexten synes dock i klarhetens intresse böra angivas, att förordnande, som med stöd av lagen meddelas, ej må gälla vapentjänst vid krigsmakten.

Departementspromemorian.

I departementspromemorian framhålles, att lagen den 26 juni 1944 om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret syftade till att rationellt utnyttja landets befolkning för försvarsändamål. Det erinras om att genom lag den 25 maj 1951 (SFS 271) i 1 § civilförsvarslagen införts ett tillägg av innehåll att Konungen äger förordna att personal tillhörande viss tjänstegren inom civilförsvaret skall, då riket är i krig, vara skyldig att i anslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter utöva sådan verksamhet för rikets försvar som eljest åvilar krigsmakten. Under krig tillhör sådan personal krigsmakten. Bestämmelsen, som närmast siktar på effektivisering av civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst, får ses mot bakgrunden av vissa folkrättsliga regler. Därigenom kan en viss kategori kollektivt åläggas uppgifter, som tillkomma krigsmakten men som äga nära samband med den ordinära tjänstgöring inom civilförsvaret som samtidigt skall fullgöras. I motsats därtill avsåg 1944 års lag tjänstgöring helt utom civilförsvaret och utgjorde laglig grund för inkallelse av civilförsvarspliktiga till tjänstgöring uteslutande vid krigsmakten. I anslutning härtill anföres i promemorian.

Med hänsyn till det nu skärpta utrikespolitiska läget synes en lagstiftning av liknande slag vara erforderlig. Genom uttagning av civilförsvarspliktiga till tjänstgöring vid krigsmakten kunna värnpliktiga frigöras för

viktigare uppgifter ej blott inom krigsmakten utan även inom produktionen och annan civil verksamhet. Civildörsvarspliktiga böra inom krigsmakten kunna utnyttjas för exempelvis luftbevaknings-, signal-, förråds-, expedition-, sjukvårds- eller handräckningstjänst. Vapentjänst i egentlig mening torde icke böra åläggas de civilörsvarspliktiga. Det bör emellertid icke vara uteslutet att de få viss utbildning i handhavandet av vapen och att de utrustas därmed.

Fortsättningsvis behandlas frågan om behov finnes att meddela bestämmelser om utbildning av de civilörsvarspliktiga, som skola tjänstgöra inom krigsmakten. Härom yttras i promemorian.

Det synes knappast finnas anledning att införa någon lagstadgad skyldighet att redan i fredstid underkasta sig sådan utbildning. Med hänsyn till uppgifternas karaktär och möjligheterna till frivillig utbildning torde man nämligen kunna räkna med att tillräckligt kvalificerad personal likväl står till förfogande. Det är dessutom tänkbart, att viss utbildning kan ske inom ramen för tjänstgöringen i krigsmakten, då sådan tjänstgöring blir aktuell.

Vidare framhålls i promemorian att blivande lagstiftning om skyldighet för civilörsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten bör utformas så att lagen automatiskt träder i funktion då riket befinner sig i krig. Då behov av lagen kunde finnas även under beredskapstillstånd borde Konungen äga förorda att lagens bestämmelser skulle tillämpas också under sådana förhållanden. Frågan vore dock av sådan natur att riksdagen borde höras. Detta borde lämpligen ske på det sätt att Konungen skyndsamt underställde riksdagen sitt beslut. Om riksdagen icke godkänt förordnandet inom en månad från underställningen borde detsamma upphöra att lända till efterrättelse.

I promemorian uttalas vidare.

Vad som måste regleras i lag är att civilörsvarspliktig under angivna betingelser kan vara skyldig att tjänstgöra i krigsmakten. De närmare bestämmelserna om denna tjänstgörings art och längd synas lämpligen kunna regleras i särskild ordning genom en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse. Däri bör särskilt angivas att vapentjänst i egentlig mening icke skall ifrågakomma. Det synes också kunna stadgas att, även om krigstillstånd råder, tjänstgöring inom krigsmakten i första hand bör ske på frivillighetens väg.

Den av civilörsvarsstyrelsen påpekade frågan om vilken rättslig ställning, som tillkommer civilörsvarspliktig personal under tjänstgöring vid krigsmakten, synes ej bereda svårigheter. I 27 kap. 14 § strafflagen, som trätt i kraft den 1 januari 1949, stadgas, att under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som eljest är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten, i den mån ej Konungen annorlunda förordar. Härunder faller utan tvekan civilörsvarspliktig, som under de betingelser som nyss angivits tjänstgör vid krigsmakten.

Den föreslagna lagen bör icke vara tidsbegränsad utan i likhet med vad fallet numera är med civilörsvarslagen bör den ha obegränsad giltighet.

Yttrandena över departementspromemorian.

Flertalet remissinstanser äro positivt inställda till de synpunkter som framlagts i departementspromemorian. Så är fallet med *överbefälhavaren*, *överståthållarämbetet*, *samtliga hörda länsstyrelser* och *Centralkommittén Folk och Försvar*.

Överbefälhavaren anser de motiv som voro grundläggande för 1944 års lagstiftning alltjämt vara för handen samt yttrar vidare.

Svårigheterna att upprätthålla krigsorganisationens nuvarande omfattning äro med hänsyn till de små åldersklasserna mycket stora. Det är därför nu, i än högre grad än vad fallet var vid tidpunkten för lagstiftningen, angeläget att civilförsvarspliktiga kunna uttagas till tjänstgöring vid krigsmakten, varigenom värnpliktiga kunna frigöras för viktigare uppgifter — egentlig vapentjänst.

För krigsmaktens del bör lagstiftningen medgiva att civilförsvarspliktiga varaktigt kunna utnyttjas för luftbevaknings-, signal-, sjukvårds-, förråds-, handräcknings- och expeditionstjänst och motsvarande tjänster, vilka icke äro direkt hänförliga till vapentjänst i egentlig mening. Det totala krigets karaktär medför emellertid att förband, som normalt icke äro avsedda för stridsuppgifter, oförmodat kunna bliva utsatta för stridshandlingar. Det synes därför nödvändigt att här angiven personal utrustas med vapen att användas vid självförsvar.

I några yttranden beröres frågan om de svårigheter, som kunna tänkas uppstå vid rekrytering av det allmänna civilförsvaret om civilförsvarspliktiga skola tagas i anspråk för krigsmaktens räkning. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* uttalar emellertid i denna del.

Länsstyrelsen befarar icke, att för civilförsvaret menlig konkurrens om de civilförsvarspliktiga skall behöva uppkomma genom en dylik lag. Bland de civilförsvarspliktiga i riket måste vid beredskapstillstånd, även sedan de vid allmän mobilisering till militärtjänst inkallade och de i civilförsvaret inskrivna frånräknats, återstå betydande kategorier medborgare, som icke arbeta inom krigsviktig verksamhet i produktion, trafik eller offentlig tjänst. Ett avsevärt antal civilförsvarspliktiga böra sålunda kunna tagas i anspråk för sådan tjänstgöring vid krigsmakten, som i lagförslaget avses. Länsstyrelsen finner emellertid självklart, att i civilförsvaret redan *inskrivna* civilförsvarspliktiga icke skall kunna (utan vederbörande civilförsvarschefs medgivande) tagas i anspråk för annan beredskapsuppgift, således ej heller för tjänstgöring vid krigsmakten. Bestämmelse härom bör intagas i tillämpningskungörelse. Eftersom civilförsvarets kadrer i princip skola hållas fyllda redan i fredstid, medan civilförsvarspliktigs tjänstgöring vid krigsmakten blir aktuell först i krig eller efter Konungens förordnande vid beredskapstillstånd, kan lagen sålunda icke rimligen i nämnvärd grad komma att inverka på civilförsvarets rekrytering eller eljest försvaga civilförsvarets personella resurser.

I promemorian förklaras, att civilförsvarspliktiga böra kunna utnyttjas inom krigsmakten för exempelvis luftbevaknings-, signal-, förråds-, expedition-, sjukvårds- eller handräckningstjänst. I sitt remissvar uttalar

arbetsmarknadsstyrelsen att krigsmaktens behov av icke krigstjänstskyldig personal för mera civilt arbete bäst bör tillgodoses genom utnyttjande av tjänsteplikt. Styrelsen hänvisar till ett av styrelsen framlagt förslag till lag om tjänsteplikt. Lagen skulle icke tillämpas för tjänstgöring i militär befattning vid krigsmakten. Syftet vore att personal icke skulle uttagas medelst tjänsteplikt för att tillgodose krigsmaktens behov av i egentlig mening stridande personal. I sak avsåges icke annat än vad som i 1939 års tjänstepliktslag uttryckts med att förordnande om tjänsteplikt icke finge gälla vapentjänst vid krigsmakten. Styrelsen fortsätter.

Icke krigstjänstskyldig personal för mera civilt arbete vid krigsmakten såsom för signal-, förråds-, expeditions-, sjukvårds- eller handräckningstjänst synes sålunda, därest en lag om tjänsteplikt antages i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda lagförslag, kunna vid behov uttagas medelst tjänsteplikt, även om denna personal för självförsvar kan behöva inneha vapen.

Däremot synes uttagning av icke krigstjänstskyldig personal till luftbevakningstjänst och därmed jämförlig tjänst — oavsett om personalen därvid kommer att få bestrida »befattningar för militär personal vid krigsmakten» eller icke — knappast kunna ske med stöd av en dylik tjänstepliktslag, som liksom 1939 års tjänstepliktslag på de tjänstepliktiga lägger endast sådana förpliktelser, som regelmässigt åvila en arbetstagare i ett vanligt civilt tjänsteförhållande, men icke något tvång därutöver, såsom skyldighet att bära uniform, att iakttaga visst militärt skick, att även utom den egentliga arbetstiden stå under befäl m. m.

Arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrker på de anförda skälen en lagstiftning av den innebörd, som skisserats i promemorian, för att tillgodose personalbehovet för luftbevakningstjänst och därmed jämförlig tjänst. Styrelsen anser att, om en tjänstepliktslag i huvudsaklig överensstämmelse med styrelsens förslag kommer till stånd, det personalbehov i övrigt som beröres i promemorian bör tillgodoses genom tjänsteplikt.

Överbefälhavaren yttrar i denna del att, om civilförsvarslagens bestämmelser om civilförsvarsplikt icke lämpligen kunna åberopas, intet hinder finnes att använda en tjänstepliktslag under förutsättning dock att den fyller de ändamål, som åsyftas i departementspromemorian.

Civilförsvarsstyrelsen förklarar sig till fullo inse att det i en krigssituation kan visa sig angeläget ur totalförsvarets synpunkt att ersätta sådan värnpliktig personal, som bedömes ha viktiga samhällseliga uppgifter att fylla, med eljest icke krigstjänstskyldig personal. Styrelsen anför vidare att, när frågan om förlängning av tidigare lagstiftning på förevarande område år 1948 underställdes Kungl. Maj:t, styrelsen förutsatte, att lagen främst skulle avse luftbevakningstjänst samt — dock endast i form av tillfällig tjänstgöring — vissa andra verksamhetsgrenar. Civilförsvarsstyrelsen anser alltså att, ehuru en vidgad omfattning av tjänstgöringen kan bli till men för civilförsvaret, krigsmaktens krav i möjligaste mån måste tillgodoses. Med hänsyn till att tjänstgöringen vid krigsmakten enligt före-

varande förslag torde bliva av längre varaktighet än vad som tidigare förutsatts, anser emellertid styrelsen, att problemet numera bör lösas efter en annan linje. Den i civilförsvaret inskrivna personalen bör rent principiellt undantagas från skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten. Övrig civilförsvarspliktig, icke värnpliktig personal, som visserligen är av betydelse för civilförsvaret som rekryteringskälla och för hemskyddens organisation, synes däremot kunna komma i fråga. Civilförvarsstyrelsen fortsätter.

I vad gäller personal ur denna kategori vill styrelsen icke motsätta sig att den i viss omfattning för mera varaktiga ändamål utnyttjas av krigsmakten. I den mån så behöver ske, synes dock civilförsvarsplikten icke böra åberopas. Den omständigheten, att den inom civilförsvaret organiserade ordnings- och bevakningstjänsten kan åläggas sådana uppgifter för rikets försvar, som eljest åvila krigsmakten — och därvid under krig också tillhör krigsmakten — kan enligt styrelsens mening icke tagas till intäkt för att annan civilförsvarspliktig personal i, teoretiskt sett, obegränsad omfattning ställes till krigsmaktens förfogande. Styrelsen finner det ur skilda synpunkter mera naturligt, att tjänstepliktslagen helt åberopas för de fall, varom här är fråga.

För den förråds-, expeditions-, sjukvårds- eller handräckningstjänst vid krigsmakten, som i departementspromemorian angivits, synes enligt styrelsens förmenande tjänstepliktslagen vara tillämplig med den enligt arbetsmarknadsstyrelsen föreslagna lydelsen. Mera tveksamt ställer det sig dock beträffande luftbevakningstjänst och signaltjänst. I fråga om sistnämnda verksamhetsgrenar kan det måhända vara nödvändigt, att personalen placeras i militär befattning, vilket emellertid den föreslagna tjänstepliktslagen icke synes medgiva. Skälet till denna inskränkning torde vara en strävan efter att undvika att tjänstepliktig personal tvångsvis beväpnas och mera varaktigt ingår i krigsmakten.

Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om att det moderna krigets natur medför, att förband och enheter, som normalt icke avses för stridsuppgifter, oförmodat kunna bli utsatta för fientligt angrepp. Generellt bör därför envar som ingår i krigsmakten vara beväpnad och sålunda äga möjlighet till självförsvar. Ur den enskildes synpunkt spelar det därvid föga roll, om vederbörande ställts till krigsmaktens förfogande och beväpnats genom åberopande av civilförsvarsplikt eller tjänsteplikt. Däremot anser styrelsen, att den tjänst, för vilken vederbörande tages i anspråk, skall vara sådan tjänst, inom vilken bruk av vapen regelmässigt icke äger rum. Hit torde utan tvekan luftbevaknings- och signaltjänst kunna räknas.

Styrelsen har sålunda funnit, att — därest föreliggande förslag till tjänstepliktslag i visst hänseende finge en något annorlunda formulering — tjänstepliktslagen skulle vara tillfyllest för det ändamål, som åsyftas i departementspromemorian. Nackdelarna av en särskild lag, som för tjänstgöring i krig vid krigsmakten anknyter till den redan i fred gällande civilförsvarslagen, måste ur psykologiska synpunkter tillmätas den största betydelse.

Det kan vidare anmärkas, att *överståthållarämbetet* och *ett par länsstyrelser* framhålla vikten av att den ifrågasatta lagstiftningen icke leder till försvagning av det allmänna civilförsvarets funktionsförmåga.

Arbetsmarknadsstyrelsen anmärker att den personal, som avses skola tagas i anspråk medelst civilförsvarsplikt för tjänstgöring vid krigsmakten, enligt promemorian icke förutsättes skola inskrivas under fredstid för sådan tjänstgöring. Det torde dock vara nödvändigt att personalen redan i fredstid uttages och registreras i vederbörande länsarbetsnämnds beredskapsregister dels för att säkerställa tillgodoseendet av här avsett personalbehov vid krigstillfälle, dels för att förhindra att för den krigsviktiga industrien eller för jordbruket erforderlig personal eller personal med andra beredskapsuppgifter inskrivas vid krigstillfälle för ifrågasvarande tjänstgöring. Sådan registrering erfordras emellertid icke för personal som är anställd vid krigsmakten.

Uttalandet i departementspromemorian att anledning knappast finnes att införa lagstadgad skyldighet för civilförsvarspliktig att i fredstid underkasta sig utbildning för tjänstgöring i krigsmakten har icke föranlett annat direkt yttrande än att *länsstyrelsen i Södermanlands län* anfört att behovet av obligatorisk utbildning i fred icke torde vara särskilt framträdande.

Departementschefen.

I samband med tillkomsten av den nu gällande civilförsvarslagen utfärdades den 15 juli 1944 lag om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret. Lagen var tidsbegränsad till den 1 juli 1949. Den äsyftade att möjliggöra uttagning till tjänstgöring vid krigsmakten av icke krigstjänstskyldiga personer för att frigöra krigstjänstskyldiga för vapentjänst eller för viktiga civila arbetsuppgifter. Lagen angav icke vilken tjänstgöring inom försvarsmakten som skulle fullgöras av de uttagna. Detta avgörande avsågs skola tillkomma Konungen. Enligt motiven avsågs närmast luftbevakningstjänst. Det förutsattes, att lagen icke skulle tillämpas för egentlig vapentjänst.

Under år 1948 hade civilförsvarsstyrelsen hemställt att lagen i likhet med civilförsvarslagen måtte få obegränsad giltighetstid. Förslaget tillstyrktes av samtliga hörda myndigheter. I dåvarande läge föranledde emellertid framställningen icke någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Såsom ett led i den allmänna översynen av den administrativa beredskapen har frågan om ny lagstiftning på området sedermera tagits upp till behandling inom inrikesdepartementet. Yttranden ha sålunda inhämtats över en inom departementet upprättad promemoria med förslag till lagstiftning, i stort sett utformad efter samma linjer som 1944 års lag i ämnet. Härvid har särskilt från militärt håll understrukits behovet av en sådan lagstiftning.

Såsom därvid framhållits måste de skäl, som motiverade 1944 års lag, alltså anses vara för handen. Det är sålunda av betydande intresse att kvinnor och icke värnpliktiga män under krig och beredskapstillstånd kunna åläggas tjänstgöra på sådana poster inom krigsmakten att krigs-

tjänstskyldiga vapenföra män frigöras för vapentjänst i egentlig mening. Det är även viktigt att värnpliktiga, som icke äro vapenföra och som med hänsyn till utbildning och kvalifikationer göra det totala försvaret väsentligt större nytta utanför än inom krigsmakten, kunna frigöras från tjänstgöring vid krigsmakten genom att andra än värnpliktiga rycka in på deras tjänster där.

Dessa intressen kunna icke tillgodoses med nuvarande lagstiftning. Den i civilförsvarslagen stadgade civilförsvarsplikten avser endast tjänstgöring i civilförsvaret. Lagen den 30 december 1939 om tjänsteplikt stadgade väl skyldighet (allmän tjänsteplikt) för var och en att under vissa närmare angivna förutsättningar efter myndighets anvisning antaga och utföra arbete för att tillgodose bl. a. krigsmaktens behov av arbetskraft, som icke avsåge vapentjänst. Men denna lag upphörde att gälla med utgången av år 1947. På den tjänstepliktige lade lagen endast sådana förpliktelser, som regelmässigt åvila en arbetstagare i ett vanligt civilt tjänsteförhållande. Möjligheterna att utnyttja tjänstepliktslagen för krigsmaktens intressen voro alltså begränsade. Lagen den 15 juli 1944 om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret får ses mot bakgrunden av dessa förhållanden. Vad man vid tillkomsten av denna lag främst hade för ögonen var den civilförsvaret närstående luftbevakningens behov av personal.

Då frågan om krigsmaktens behov av personal för avlösning av sådana kategorier, som kunna utnyttjas bättre på andra poster, nu åter aktualiserats, har i departementspromemorian förordats en lagstiftning efter mönster av 1944 års lag. Civilförsvarsstyrelsen anser däremot numera att icke civilförsvarsplikt utan tjänsteplikt bör vara grundval för den tvångsmässiga tjänstgöring som kan komma i fråga. Jag vill då först understryka att vi f. n. icke ha någon tjänstepliktslag. Arbetsmarknadsstyrelsen har visserligen utarbetat ett förslag till en sådan lag, men detta kritiserades under remissbehandlingen på vissa punkter och är alltså föremål för övervägande inom socialdepartementet. Förslaget bygger på grundprincipen i 1939 års tjänstepliktslag, nämligen att tjänstepliktiga skulle kunna utnyttjas endast för sådant arbete, som brukar åvila en arbetstagare i ett vanligt civilt tjänsteförhållande. Personal för mera civilt arbete vid krigsmakten skulle sålunda kunna tagas i anspråk med stöd av tjänsteplikt.

Vad övervägandena om den ifrågasatta tjänstepliktslagen kunna leda till kan ännu icke bedömas. Det är emellertid tydligt att lagen liksom 1939 års lag i första hand skall tjäna den rent civila arbetsmarknadens behov av arbetskraft i ett kritiskt läge. Vad försvarsmaktens behov angår kan med säkerhet sägas att tjänsteplikt ej skall gälla för rent militära uppgifter med vapentjänst i egentlig mening. För dem bör uppenbarligen endast krigstjänstskyldig personal komma i fråga. Inom krigsmakten finnas emellertid vid sidan därav många skiftande uppgifter. Goda skäl kunna anföras

för att tjänstepliktslagen bör tillämpas för tillgodoseende av civilt betonade behov. Hit höra t. ex. sjukvårds-, expeditions-, förråds-, hantverks- och handräckningstjänst eller med andra ord sådant som förekommer icke blott inom krigsmakten utan även allmänt inom samhällslivet i övrigt under liknande former. Däremot är det synnerligen tveksamt om tjänsteplikt bör utnyttjas för andra uppgifter inom försvarsmakten som, utan att medföra skyldighet till vapentjänst i egentlig mening, sakna direkt anknytning till verksamhet inom det civila samhällslivet. Som exempel kunna nämnas luftbevakning, viss annan bevakning, signaltjänst och ordonnanstjänst. Med hänsyn härtill och då som nyss nämnts ett obestridligt, av överbefälhavaren understruket behov finnes att för sådana sysslor kunna utnyttja icke krigstjänstskyldiga personer, anser jag en särskild lagstiftning för sådant syfte påkallad. Då uppgifterna äro besläktade med civilförsvarets åligganden samt särskilt luftbevakningen, som i första hand torde tillgodoses, i hög grad tjänar även civilförsvarets intressen, finner jag det vara naturligt att anknyta skyldigheten till civilförsvarsplikten. Vad civilförsvarsstyrelsen anfört om nackdelarna ur psykologisk synpunkt av en sådan ordning anser jag icke tillräckligt bärande. För den enskildes del torde det vara likgiltigt om han inkallas till tjänstgöring på grund av civilförsvarsplikt eller med stöd av tjänsteplikt. De, som fullgöra sådan tjänstgöring vid krigsmakten varom nu är fråga, torde regelmässigt böra vara beväpnade för att kunna försvara sig, om de oförmodat utsättas för stridshandlingar t. ex. från luftlandsatta fientliga förband. Det må f. ö. framhållas, att personalen inom allmänna civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst samt i motsvarande gren av verkskyddet kan vara beväpnad och att denna personal, enligt nyligen utfärdade bestämmelser, är skyldig att under krig utöva även sådan verksamhet för rikets försvar, som eljest åvilar krigsmakten.

På grund härav bör enligt min mening civilförsvarsplikten och icke en allmän tjänsteplikt utgöra grunden för den skyldighet för icke värnpliktiga att tjänstgöra vid krigsmakten, som enligt vad förut sagts bör lagfästas. Jag kan sålunda i denna del ansluta mig till de synpunkter, som framförts i departementspromemorian, och förordar en lagstiftning om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten.

Det är tydligt, att en sådan skyldighet måste begränsas. En oinskränkt tjänstgöringsskyldighet skulle i realiteten innebära en avsevärd utvidgning av värnplikten, vilket givetvis icke är meningen. Syftet med lagen måste vara att personal, som eljest icke skulle vara krigstjänstskyldig, skall kunna tagas i anspråk för speciella uppgifter och icke att den skall kunna utnyttjas generellt inom krigsmakten. Vapentjänst i egentlig mening bör grundas på värnplikt. Vad som åsyftas är luftbevaknings-, signal-, sjukvårds-, handräcknings- och expeditionstjänst samt liknande uppgifter, som icke äro förenade med egentliga stridsuppgifter. Huruvida detta bör

komma till uttryck i lagtexten kan diskuteras. 1944 års lag innehöll intet därom. Enligt förarbetena förutsattes endast att lagen icke skulle användas för uttagning till vapentjänst. Att lagen var generellt avfattad sammanhängande säkerligen med att den icke skulle träda i funktion utan att Konungen förordnat därom. Det skulle därvid angivas vilken tjänstgöring vid krigsmakten som avsågs. Riksdagen skulle antingen ha samtyckt till förordnandet, innan det meddelades, eller, om riksdagen ej var samlad, gilla förordnandet i efterhand för att det skulle äga bestånd. Det var alltså sört för att riksdagen i varje särskilt fall fick taga ställning till tjänstgöringens art. Förhållandet blir emellertid ett annat om man i fråga om förutsättningarna för lagens tillämpning i krig intager den enligt min mening lämpligare ståndpunkten att skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten då skall inträda automatiskt och icke vara beroende av särskilt förordnande. Med en så utformad lagstiftning måste det redan på förhand vara klart vilka tjänstegrenar som skola tillgodoses genom utnyttjande av civilförsvarspliktiga. Även ur beredskapssynpunkt är detta av värde. Det synes då lämpligt att skyldighetens omfattning så långt möjligt regleras i lagen. Med hänsyn till uppgifternas skiftande natur torde detta bäst uppnås genom en exemplifiering åtföljd av en förklaring att utöver de angivna uppgifterna endast därmed likartade kunna komma i fråga. Den närmare specificeringen får givas i administrativ ordning.

Lagen bör som nämnts utan vidare träda i tillämpning vid krig. Även innan landet kommit i krig kan det emellertid bli nödvändigt att taga civilförsvarspliktiga i anspråk för sådan tjänstgöring, varom nu är fråga. Jag åsyftar härvid närmast sådana lägen, då beredskapstillstånd inträtt, d. v. s. då Konungen förordnat om värnpliktigas inkallande till tjänstgöring för rikets försvar eller säkerhet jämlikt 28 § värnpliktslagen. Konungen bör då också äga förordna, att sådan skyldighet, som avses i den nu föreslagna lagen, skall föreligga för civilförsvarspliktiga. Med hänsyn till att det här gäller en utvidgning av civilförsvarsplikten av ingripande betydelse för de berörda medborgarna bör ett sådant förordnande alltid underställas riksdagen, lämpligen inom en månad från det förordnandet meddelades. Det ankommer därefter på riksdagen att pröva, huruvida förordnandet skall bestå. Utfaller denna prövning negativt, får förordnandet därmed anses ha upphört att gälla.

Vid omedelbar krigsfara, då beredskapslarm kan givas enligt beredskapskungörelsen den 22 juni 1950 (nr 404), torde lagen alltid behöva sättas i tillämpning. För att i sådant läge förenkla förfarandet synes i beredskapskungörelsen böra stadgas att beredskapslarm innebär sådant förordnande om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra vid krigsmakten, som avses i lagen. På så sätt uppnås en automatisk tillämpning även för detta fall. Även ett förordnande, som meddelats genom bered-

2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1952. 1 samt. Nr 181.*

skapslarm enligt vad nu sagts, bör underställas riksdagen. Har beredskapslarm givits i anledning av att riket kommit i krig eller har krigstillstånd inträtt efter det larmet givits, förfaller emellertid frågan om underställning.

Det väsentliga i detta lagstiftningsärende är att laga grund stadgas för att civilförsvarspliktiga vid behov skola tvångsvis kunna tagas i anspråk för vissa uppgifter inom krigsmakten. De bestämmelser i övrigt som erfordras torde icke behöva upptagas i lag. I 1944 års lag bemyndigades Konungen att meddela erforderliga tillämpningsbestämmelser. Så bör vara fallet även enligt den nu ifrågasatta lagstiftningen. I sådan ordning torde såsom nyss antytts kunna meddelas närmare regler om tjänstgöringens art. De betänkligheter, som under departementspromemorians remissbehandling anförts om den ifrågasatta lagstiftningens inverkan på civilförsvarets rekryteringsmöjligheter, torde också böra beaktas vid utfärdandet av tillämpningsföreskrifter. Så synes även böra vara fallet med arbetsmarknadsstyrelsens uttalande om önskvärdheten av ett registreringsförfarande att tillämpas redan i fredstid. Bestämmelser torde vidare böra meddelas därom att lämpliga frivilliga i första hand böra tagas i anspråk och att tvångsförfarande alltså ej får vara det primära.

Jag vill slutligen framhålla att anledning f. n. knappast finnes att införa lagstadgad skyldighet för civilförsvarspliktiga att redan i fredstid underkasta sig utbildning för de uppgifter inom krigsmakten som kunna åläggas dem. Uppgifterna äro delvis sådana att specialutbildning ej erfordras. Man torde i övrigt i viss utsträckning kunna räkna med frivillig utbildning.

Det vid departementspromemorian fogade lagutkastet har i enlighet med det anförda överarbetats inom departementet. Lagen, som icke bör vara tidsbegränsad, bör träda i kraft snarast möjligt. Med hänsyn till att tillämpningsföreskrifter lämpligen torde böra utfärdas i samband med att lagen träder i kraft synes lämpligt att Konungen förordnar om ikraftträdandet.

Departementschefens hemställan.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över bifogade inom inrikesdepartementet upprättade förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Eivor Hermansson.

Förslag

till

Lag

om skyldighet för civilförvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Befinner sig riket i krig skola civilförvarslagens bestämmelser om skyldighet att fullgöra tjänstgöring i civilförsvaret (civilförvarsplikt) i den utsträckning Konungen bestämmer äga motsvarande tillämpning beträffande tjänstgöring vid krigsmakten i luftbevaknings-, signal-, sjukvårds-, handräcknings- och expeditionstjänst eller annan därmed jämförlig tjänst, som icke är förenad med egentliga stridsuppgifter.

2 §.

Under beredskapstillstånd äger Konungen förordna att sådan skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten, som avses i 1 §, skall föreligga för civilförvarspliktig. Sådant förordnande skall inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå.

3 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser om tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 17 mars 1952.

Närvarande:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 3 mars 1952 tillhandakommet utdrag av protokoll över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 22 februari 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av e. o. hovrättsassessorn L.-E. Björkman.

Lagrådet yttrade: Av Konungen med stöd av 2 § första punkten meddelat förordnande skall jämlikt andra punkten i paragrafen inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. I remissprotokollet uttalas, att därest riksdagens prövning utfaller negativt, förordnandet därmed får anses ha upphört att gälla. Att så blir förhållandet framgår emellertid icke fullt tydligt av lagtexten. Det må dessutom framhållas, att innebörden av nämnda uttalande icke är alldeles otvetydig. Om riksdagen genom samstämmiga beslut av bägge kamrarna ogillar förordnandet, är visserligen tydligt, att detta omedelbart upphör att gälla. Därest emellertid kamrarna skulle stanna i olika beslut eller den underställda frågan icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd — om nu sistnämnda eventualitet över huvud taget är tänkbar — synes ovisst vilken verkan detta skulle medföra beträffande förordnandet. Av lagtexten framgår ej heller, att ett av Konungen meddelat förordnande upphör att gälla, om underställning ej sker inom den stadgade tiden.

I detta sammanhang må erinras, att enligt lagen den 15 juli 1944 om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret, vilken lag numera upphört att gälla, Konungen ägde med riksdagens samtycke förordna, att civilförsvarslagens bestämmelser om skyldighet att fullgöra tjänstgöring i civilförsvaret skulle äga motsvarande till-

lämpning beträffande viss tjänstgöring vid krigsmakten. Vid krig eller krigsfara, vari riket befunne sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden ägde Konungen, när riksdagen ej vore samlad, meddela sådant förordnande utan att inhämta riksdagens samtycke. Så finge dock ej ske, med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skulle sammanträda inom en månad. Därest meddelat förordnande ej bleve av nästföljande riksdag inom en månad från riksdagens början gillat, skulle detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Särskilt med hänsyn till att ett förordnande av den art, som det remitterade förslaget avser, i stor utsträckning berör allmänheten är av vikt att lagen i nu berörda hänseenden erhåller en utformning, som utesluter varje möjlighet till missförstånd eller misstolkning. Sålunda torde till en början i 2 § andra punkten efter orden »Sådant förordnande skall» böra inskjutas »vid äventyr att det eljest förfaller» eller annat därmed liktydigt uttryck. Har förordnandet underställts riksdagens prövning, bör enligt lagrådets mening — i huvudsaklig anslutning till vad som gällde enligt 1944 års lag — förutsättning för att förordnandet fortfarande skall bestå vara att riksdagen inom viss tid, förslagsvis inom en månad, från det underställningen skett uttryckligen gillar detsamma. Detta synes lämpligen kunna komma till uttryck genom att till 2 § fogas ett tillägg av innehåll att, därest förordnandet av riksdagen icke inom sådan tid varder gillat, detsamma skall vara förfallet.

Ur protokollet:

Olle Lundberg.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 mars
1952.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Hedlund, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars- och socialdepartementen lagrådets den 17 mars 1952 avgivna utlåtande över det den 22 februari 1952 till lagrådet remitterade förslaget till lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden. Jag kan ansluta mig till vad lagrådet anfört om att bestämmelserna i 2 § av det remitterade förslaget böra preciseras och förtydligas. Den tid, inom vilken förordnande enligt nämnda paragraf för att äga bestånd skall gillas av riksdagen, bör dock icke vara så kort som en månad utan bör lämpligen bestämmas till två månader.

Enligt det anförda har 2 § omarbetats. I övrigt ha i det remitterade förslaget vidtagits några smärre redaktionella ändringar.

Föredraganden hemställer härefter, att det jämkade förslaget till *lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten* genom proposition måtte föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lennart Öhrström.
